Ժ.Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 4059 | 6/18 ՅՈՒԼԻՍ 1899 | ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ | 10 ՐԷՊԻԼ ԷՎՎԷԼ 1317 | Ժ.Զ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 4059

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

درعلیه، درعلیه غازه‌تی اداره‌سی (آره‌ولك)
ՊՈՂԻՍ, Ղալաթիա, Նորատունկեան խան

Les annonces sont reçues
à la Direction du Journal "AREVELK"
Galata, CONSTANTINOPLE.

Նամակ կամ որ եւ է գրութիւն պէտք է ուղղել
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԹԵՐԹԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

20 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ եւ գաւառներու համար տարեկան. 140 Ղրշ
» » » » վեցամսեայ. 70 »
» » » » եռամսեայ. 40 »
Օտար երկիրներու համար տարեկան. 40 Ֆրանկ
» » » վեցամսեայ. 20 »
Իւրաքանչիւր փոխարէն փոստային փուլ կ'ընդունուի, 115 դրուշի փուլը 100 դրուշի հաշուով:
Եկեղեցական թղթատարի ծախքը բաժանորդներուն կը վերաբերի:
Փոփոխութեան համար պէտք է դիմել ուղղակի խմբագրատուն:

20 ՓԱՐԱ

ԻԶՄԻՐԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

ՄԵՍԷՐՈՊԵԱՆ Վ.ԱՐԺԱՐԱՆԻ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Հին յիշատակներ՝ միստիքական սարսուռի պէս հով մը կ'անցընեն այցելուին հոգիին, երբ առաջին անգամ գայ ուշիլի Իզմիրի ազգ. դպրոցը, որուն ու եկեղեցիին մէջտեղ գործունեայ գաղթականութեան մը նախնիքը կը հանգչին սպիտակ մարմարներու տակ, քանի մը յարթ ու տերեւախիտ նոճիներու ստուերին ներքեւ:

Հարիւր տարի առաջ Վանանդեցին փոքր սենեակ մը ունի եղեր հոն, ուր հիմա կը բարձրանայ Սպարդալեանի հոյակապ Մեսրոպեանը: Այդ դերեզմանատունը նկնդողներէն շատեր եթէ բոլէ մը գլուխնին վեր վերցընէին՝ փոխուած պիտի գտնէին իրենց յուրջը ամէն բան, մայր բնութիւնէն զատ.—նոյն իսկ գերեզմանոցը հեռուն է գացեր քաղաքէն, քանի մը լերկ բլուրներու ստորոտը, ուր սիրելիներու հառաչներ, խորունկ շարականի ձայներ, ամէն որ չեն վրդովեր աշխարհէ մեկնողներու յաւերժական հանգիստը...:

Դպրոցին թանգարանը մանաւանդ ստուերներու բնավայրն է կարծես: Հարիւրաւոր գիրքեր, հայերէն, իտալերէն, յունարէն, անգլիերէն, ֆրանսերէն, տարբեր երկիրներէ հաւաքուած, տարբեր հեղինակներու գործ, իրարու քով են սեղմուեր, և անոնցմէ շատեր տարիներով անշարժ ու փակ կը մնան, մեռած յիշատակի մը պէս, զոր ալ չենք ուզեր ցընցել: Հոն կարելի է տեսնել Ամսդերտամ տպուած հայերէն քարտէս մը—երկու կիսագունտերը, իրենց շուրջը տարուան եղանակներուն դիցաբանական նկարներովը: Հիւսիսային Ամերիկայի վերի մասը չկայ քարտէսին վրայ, ու ծիծաղելի է տեսնել առագաստաւոր նաւերու պատկերներ, ծովերու կոհակներուն վրայ:

Հոն կան մարմարէ Ուօլթըր Սքօթ մը և գամէ Զուհաձեան մը,—մեր Զուհաձեանը, իր մտածկոտ դէմքով, լայն ու խորշոմած դէմքով: Ու ճիշդ դէմքն՝ իր բնական մեծութեամբ՝ Յովհաննէս Սպարդալեանի նկարը կը կենայ կանգնուն, ա՛ն զոր իր գաւակներուն շարքին մէջ թուելը փա՛ռք է Իզմիրի:

* * *

Այդ թանգարանին մէկ անկիւնը, փոշիներու տակ մնացեր էր Յուշատետրը, զոր օր մը Պ. Պոյաճեան գտնելով յանձնեց ինծի:

Պատարագի Խորհրդատետրին դիրքն ու մեծութիւնը ունէր, թուղթերը թափթփած, խարխուլ չէնքի մը պէս, որ այսօր վաղը կրնայ փլլիլ: Կէսէն աւելին լեցուած էր այցելուներու ստորագրութիւններով, 1840էն մինչեւ 1882, յիշատակարան մը 42 տարուան:

Կարգացէ՛ ծայրէ՛ ծայր, շատեր անծանօթ էին, իսկ ոմանք՝ անձեր, որոնց անունը, մեզի համար պատմական նշանակութիւն մը ունի: Եւ որպէս զի Յուշատետրը գտնէ քիչ մը աւելի ապրի, մտածեցի քանի մը կտորներ օրինակել անկէ, որոնք կրնան շահեկան ըլլալ: Առաջին էջը 1841ի նուիրուած, կարգ մը Մխիթարեաններու անուններ կը պարունակէ, միայն անուններ, առանց դիտողութեան կամ քաջալերական խօսքի մը, որուն համար գուցէ առաջին անգամ ծնունդ առաւ այցելութեանց տետրի մը գաղափարը:

Երկրորդ էջէն կը սկսին նշանաւոր այցելուներ:

«Հ. Գաբրիէլ Այվազովսքի վրդպ. Մխիթարեան» ստորագրեր է 1842ին այն անձը որ վերջը Խալիպեանի տեսուչ պիտի ըլլար:

«1842 Հոկ. 7. Յովհաննէս Տատեան, Լօնտրա Ճանապարհորդութեանս ժամանակին յատկապէս եկի տեսանել զդպրոցն Սրբոյ Մեսրոպվայ, հանդերձ ուրախութեամբ:

«Նոյն օրը. Ներսէս Խորոյ Տատեանց, եկի հօրս հետ տեսանել զդպրոցն Ս. Մեսրոպվայ:

«Նոյն օրը, Յարութիւն Գաբրէլեն Տատեանց, եկի հօրս հետ տեսանել զդպրոցն Ս. Մեսրոպվայ:»

Նոյն օրը, Նիկողոս Պալեան, Զենոբ Բաբգեան, Պետրոս Թէլլեան, Աբրահամ Սահեանեան, Խաչատուր Պարտիզպանեան, Տատեան Ամերիկայի հետ միասին կ'այցելեն և կը ստորագրեն «ուրախութեամբ սրտի:»

1843ին վերստին կ'այցելէ դպրոցը Տատեան Ասիրան, Սարգիս Պալեանի և Ստեփան Սէրվէրեանի հետ այս անգամ:

Թուղթերը կը շարեմ, թուականները կը փոխուին:

1845 մարտ 15
«Ի ճանապարհորդութեան՝ եկի ի դպրատունս և ուրախ եղէ վասն յառաջդիմութեան
Նրվատ
Մնի. Ճանիկ
Մնի. Սիմեոնեան

«Հ. Մատաթիա Գարագաշեան, Մխիթարեան. 12 հոկտ. 1848:

«Տ. Գէորգ ուսումնականութեան ծարաւատենչ և փափաքող սոյն դպրոցիս տեսութեան: Նուաստ քահանայս Խաչիւղի Ս. Ստեփաննոսի.

1849 յունվ. 20.
«Յովհաննէս Սագրդեան
Աշ. Մուր. վարժարանի

1852 յուլ. 22.
«Այցելութեանս զգացած ուրախութեանս իբր ապացոյց

23 մարտ 54 Խ. Օսկանեան
«Մեսրոպեան դպրատունը այցելութեան գալով թէ՛ աշակերտաց և թէ վարժապետաց յառաջդիմութեան պտուղները տեսնելու համար սրտիս զգացած բերկրութիւնը կը յայտնեմ:

7 սեպտ. 54 Խ. Ծ. Պեսրոն
Խորասանեանց

«Մեսրոպեան վարժարանին աշակերտները թէ՛ Թուաբանութեան և թէ Գաղիէրէնի մէջ յառաջդէմ ըլլալնուն կը վկայեմ ներկայ ստորագրութեամբս.

20 մարտ 1857 Ա. Նէվրուզ
«Ազգային այս հաստատութեանս արդիւնքները դեռ տեսնուած ըլլալուն, այցելութեան եկողները իրաւունք ունին ըսպասելու անանկ ոգի մը հոգաբարձութենէն, որ կարենայ ապահովել չէ թէ միայն վարժարանիս ապագան, այլ նաև համամիտ գտնուի դարուս յառաջդիմութեան:

27 դեկտ. 1860 Ս. Վիյէնեան
«Տեսեալ զդպրացումն աշակերտաց ազգային վարժարանին ի գոհութիւն սրբոյ տորագրեմ:

Տ. Յովհ. ինոյ. Հիւսիսարպիէնեան
«Ուրախ եմ տեսանել մեր մանկտին ժողովված մի յարկի տակ ուսանելու համար, նոյն հոգւով տեսայ և Զմիւռնիոյ ազգ. դպրոցը, որուն ամենայն սրտով ցանկանում եմ յառաջադիմութեան:

18 նոյեմբեր, 1861 Մ. Ն.
«Մեսրոպեան վարժարանին յառաջդիմութեան ականատես ըլլալով, արդիւնքներէն համոզուած եմ որ Զմիւռնացիք քիչ ժամանակէն վարժապետ պիտի ըլլան շատերու, լուսաւորութեան շաւղին մէջ:

Ներսես Վրդ. Վարժապետեան
13 հոկտ. 62 Քարոզիչ Խասգիւղի
Մեսրոպվանք վարժարանիս,
Ո՛վ ուսանող արբուն մանկունք,
Զկրօն, զԱստուած, և զԵրկնաւոր
Զեզ յուշ ածէ ձեր այցելուն:

1865 մայիս 7 Մ. Վ. Խ.
«Երկրորդ անգամ է որ վարժարանիս այցելութեան կու գամ 14 տարի ետքը: Յառաջադիմութիւն է ամէնուն փափաքը, որ հոս կ'այցելեն, վասն զի հոս է ապագան: Տար Աստուած կարողութիւն վարժապետաց և աշակերտաց, որ դպրոցը պայծառ երեւնայ ամէնուն աչաց, վասն զի դպրոցի տղաքն են որ մարդ պիտի ըլլան ու եթէ ցրուին ամէն աշխարհք, սրտով ու սկզբունքով մի՛ պարտին ըլլալ ամէն տեղ:

9 յունվ. 1876 Յովսեփ Շիմանեան
«Յետ երեսուն ամաց կրկին անգամ եկեալ յայցելութիւն վարժարանին Մեսրոպեան, սքանչացայ ընդ բարեկարգութիւն և բարեզարդութիւն վարժարանին և մաղթեմ յառաջադիմութիւն:

2 սեպտ. 80 Հ. Մանուէլ Վ. Բաղուելի
Մեծաւոր Մխիթ. Միաբանութեան

* *

Այս տողերը ընդօրինակելը չարչարանքի պէս բան մը եղաւ գրեթէ: Տարիները իրենց կապարի ծանրութեամբ կը ճնշեն հոգին: Սրտագին բաղձանք մը կ'ունենանք անցեալի վերադարձին, ուր հեռաւոր վայրերէ անցորդներ կ'այցելէին դպրոց և կը գուրգուրային անոր վրայ: Այսօր ժողովուրդի հետաքրքրութիւնը մեռած է դպրոցին շուրջը: Արձակուրդին միայն թեթեւ յուզում մը կը նշմարուի, նոր ծրագիր, նոր ուսուցիչ, նոր տեսուչ, և տարին ամբողջ Իզմիրի հռչակաւոր Ս. Մեսրոպեանը մնայ կը մնայ, իբր թէ դոյութիւն ունեցած չըլլար: Ատեն մը ամիրաներ, մեծ դրամատէրեր, osmanlılar կու գային այցելութեան, իրենց գաւակները կը ղրկէին հոն:

Այսօրուան Մեսրոպեանը հինը չէ՛: Հարուստը չի գիշաներ իր գաւակը ղրկել հոն, վախնալով որ գուցէ հայերէն կը սորվի: Օտարին կը ղրկէ և ա՛լ չի նայիր ազգային դպրոցին:

Մեղի աշակերտ կը մնայ հասարակ ժողովուրդի գաւակը: Բայց մենք բերկրութեամբ կը տեսնենք այդ նոր սերունդին զարգացումը: Այդ աղքատիկ տղաքը մարդ պիտի ըլլան ու «եթէ ցրուին ալ ամէն աշխարհք, սրտով ու սկզբունքով մէկ պիտի ըլլան:»

Իզմիր Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ՎԱՆԱՅ ԳՈՐԾԵՐ

Զուրի նուազութիւն.— Նոր ջրանցք.— Տոէք. Պէրի հնախուզական ուսումնասիրութիւնները.— Թեմական գործեր.— Առաջնորդարանի պիւտճէն.— Տ. Ստեփան եւ Տ. Վանրին վարդապետները.— Դարձեալ քարոզ.— Ասպանեան Սրբազան եւ աղքատախնամ գործը.— Կրթական հանդէսներ:

Ուշադրութիւն դրաւող օրուան կարեւոր խնդիրը՝ Զուրի խնդիրն է այսօր Վանայ համար: Աւանդաբար կ'ըսեն թէ 7 տարին մէկ անգամ պարբերաբար այս երկրին գետակները, առուները, քեհրիզները ու աղբիւրները կը պակսին. կ'երեւայ թէ այս տարուընէ սկսած է այդ նուազումը, որուն ուղղակի պատճառը անցեալ ձմեռուան և գարնան եղանութիւնն է: Զրագրական տեսակէտով շատ հարուստ չէ Վան, մանաւանդ բուն Վանայ հովիտը, զոր ոռոգելու համար, ըստ գերմանացի հնագէտ Տոքթ. Պէլքի, Խալդեան շրջաններէն սկսեալ արուեստական լիճեր շինուած են: Այս լիճերէն նշանաւորը՝ Քէշիշ-կէոլը՝ զոր Նով Ռուզասի կ'անուանէ յիշեալ գիտնականը, անոր ամբարտակին մէջ զետեղուած բեւեռագիր արձանագրութիւնը կարդալով, այս տարի գրեթէ ցամաք էր, ինչպէս նաեւ Տօնեայ և Սղգայու լիճերը որոնք շատ քիչ ջուր տուին Վանայ այգեստաններուն և արտերուն. իսկ քեհրիզները, որոնք բուն այգեստանը ջրելու յատկացուած են, գրեթէ կէս առ կէս նուազած են և հետեւաբար անբաւական: Բարեբաղդաբար մայիսի և յունիսի սկիզբները տեղացող անձրեւները՝ հունձքերը փճանալու վտանգէ փրկեցին. անձրեւ մըն ալ, և ահա լաւ հունձք մը պիտի ունենանք: Զուրի նուազութեան առաջ բերած անպատեհութիւններէն մէկն ալ ջրաղացներու դադրիլն է, որով ալիւրը ցորենէն համեմատապէս շատ սուղ կը ծախսուի. ժողովուրդը օրան 50 փր. գէշ եղուած հաց կու տէ, մինչդեռ ցորենի չափը 45-53է կը ծախսուի: Փուռերը շատ անգամ կը դադրին ալիւր չգտնելով:

—Տեղական կառավարութիւնը ձեռնարկած է այժմ Խաւասորի հովիտէն դէպի Վանայ հովիտը ջրանցք մը բանալ, Խօսպապ գետէն ճիւղ մը բերելու և Նորգեղի ու չրջակայ գաշտերը ջրելու համար. շատ օգտակար է այս ձեռնարկութիւնը, որուն ոգի իբրեւ կ'աշխատուի:

—Տոքթոր Պէլք՝ Թուրքաք-Գալէի պեղումները շարունակելով հանդերձ, սկսած է նաեւ պեղումներ կատարել Այգեստանեայց հին թաղերէն մէկուն մէջ, դէպի հարաւ արեւմուտք: Այս գիտնականը որ մանրազնին և խնամոտ կերպով ուսումնասիրեց Վանայ ծովու շրջապտի հնագիտական գօտին, և գրեթէ բեւեռագիր չմնաց որ չկարդար, կ'երեւայ թէ շատ նորութիւններ պիտի տանի գիտական աշխարհին, Շուլցի, Բոլլինքնի, Իվերնատի շատ մը տեսութիւնները հիմնելով: Իրեն մասնաձիգ ըրած է խալդեան ուսումնասիրութիւններ, զորս Բաղդէացիներէն և Հայերէն բոլորովին տարբեր ցեղ մը կը համարի, աւելի մօտ հին Խաղտիներուն, որոնց երկրին հնագիտական ճարտարապետութիւն համանման կը տեսնէ այս կողմերու պեղուած շէնքերը:

—Դալով թեմական գործերուն, Ներսէս Սրբազան մինչ մէկ կողմէ վարչական տնօրինութիւններ ընելու վրայ է, միւս կողմէ Առաջնորդարանի նիւթական վիճակը շտկել կ'աշխատի, որպէս զի միանգամ ընդմիշտ այդ հոգէն ազատ, ինքզինքը նուիրէ իր հօտին բարոյական շինութեան: Անցեալները Գաւառ. Վարչութեան հետ քաղաքիս կարգ մը երեւելիները ժողով գումարելով, որոշած են Առաջնորդարանի պիւտճէին 100 լիրայի բացը 40 լիրան եկեղեցիներուն վրայ բաշխելով, մնացեալը հանգանակութեամբ գոցել: Ներկայ եղող աղաները և Վարչութեան անդամները 25—30 լիրա հանգանակած են մէջերնին, մնացեալն ալ ժողովրդէն պիտի հանգանակեն: Կը լսենք թէ Առաջնորդարանի այս տարուան որոշուած պիւտճէն 250 լիրա է, աննման բան մը անշուշտ Վանայ համար, սակայն բաւական ծանր նախորդին հետ համեմատելով:

Տ. Ստեփան վարդապետ ի սկզբան Առաջնորդական փոխանորդ ընտրուեցաւ, սակայն չգիտենք ի՛նչ պատճառաւ այս որոշումը քանի մը օր վերջը փոխուելով՝ Տ. Վահրիճ վարդապետ յաջորդեց անոր, եւ ինքը Վարագ գնաց իր փոր-վանահայրական պաշտօնին: Տ. Վահրիճ վարդապետ միանգամայն մասնաւորապէս նորընտիր Ուսումն. Խորհուրդին պիտի նախագահէ միշտ: Վարչական միւս ժողովներուն մէջ փոփոխութիւն մը կատարուած չէ:

Ասպանեան Սրբազանի քարոզները եկեղեցիներուն մէջ, Պատրիարքական կոնդակի ընթերցման հետ, առհասարակ լաւեն և չիներ: Միշտ ժողովուրդը գոհ դուրս կ'ելլէ եկեղեցիներէն այդ քարոզները լսելով, չնայած որ քիչ մը յանդիմանական չեչտ մը ունին անոնք: Ամէնքը կը յուսան որ Նելսէս եպիսկոպոս պիտի կարողանայ արդիւնաւոր աշխատութիւններ ունենալ Վանայ մէջ, երբ մանաւանդ հետզհետէ աւելի ընտելանայ կլիմային և... բաքերուն:

Համբարձման տօնին, Հոգաբարձութեան հրաւիրմամբ այցելեց Կարմրուրայ Վանքը և Որբանոցը, որուն բացման արարողութիւնը կատարուեցաւ ի ներկայութեան Ն. Գերապատուութեան և ուխտաւորներու խուռն բազմութեան մը: Ս. Գրիգորի տօնին ալ Վարագ և իր Որբանոցը այցելեց, ուր դարձեալ գեղեցիկ հանդէս մը կատարուեցաւ: Ուխտաւորներուն բազմութիւնը մեծ էր:

—Մեր այցելու հովուին գլխաւոր մէկ զբաղումը նպաստաբաշխ յանձնաժողովին հետ է որ շաբաթը մէկ անգամ կը գումարուի Զգիտենք թէ բաշխման նոր եղանակ մը որոշուա՞ծ է թէ ոչ, միայն սաչափ գիտենք որ յանձնաժողովը չի թողուր ըստ առաջնոյն որ աղքատները խնուին Առաջնորդարանին բանն ու շրջակայքը: Ամէն եկեղեցիներու Թաղ. Խորհուրդներուն հրահանգ տրուած է Աղքատախնամ Ճանձնախումբեր կազմել և թաղերու աղքատները կարելի եղածին չափ տեղական միջոցներով խնամել, զի Առաջնորդարանի նպաստը առաւելապէս գիւղացիներուն պիտի յատկացուի: Տեսնենք թէ ի՞նչ ատիճան արդիւնք կ'ունենայ այս որոշումը: Մաս մը Տոքթ. Ռէյնօլտսի և մաս մը Առաջնորդարանի նպաստով պահուող փոքրիկ հիւանդանոցը փակուեցաւ Գաւառ. Վարչութեան որոշմամբ. փոխարէն որոշած են Որբանոց մըն ալ Ս. Խաչ վանքին մէջ բանալ և հոն փոխադրել հիւանդանոցի պատրաստած և առողջացած օրբերը. իսկ հիւանդները չգիտենք:

Համբարձման տօնին, Հոգաբարձութեան հրաւիրմամբ այցելեց Կարմրուրայ Վանքը և Որբանոցը, որուն բացման արարողութիւնը կատարուեցաւ ի ներկայութեան Ն. Գերապատուութեան և ուխտաւորներու խուռն բազմութեան մը: Ս. Գրիգորի տօնին ալ Վարագ և իր Որբանոցը այցելեց, ուր դարձեալ գեղեցիկ հանդէս մը կատարուեցաւ: Ուխտաւորներուն բազմութիւնը մեծ էր:

—Մեր այցելու հովուին գլխաւոր մէկ զբաղումը նպաստաբաշխ յանձնաժողովին հետ է որ շաբաթը մէկ անգամ կը գումարուի Զգիտենք թէ բաշխման նոր եղանակ մը որոշուա՞ծ է թէ ոչ, միայն սաչափ գիտենք որ յանձնաժողովը չի թողուր ըստ առաջնոյն որ աղքատները խնուին Առաջնորդարանին բանն ու շրջակայքը: Ամէն եկեղեցիներու Թաղ. Խորհուրդներուն հրահանգ տրուած է Աղքատախնամ Ճանձնախումբեր կազմել և թաղերու աղքատները կարելի եղածին չափ տեղական միջոցներով խնամել, զի Առաջնորդարանի նպաստը առաւելապէս գիւղացիներուն պիտի յատկացուի: Տեսնենք թէ ի՞նչ ատիճան արդիւնք կ'ունենայ այս որոշումը: Մաս մը Տոքթ. Ռէյնօլտսի և մաս մը Առաջնորդարանի նպաստով պահուող փոքրիկ հիւանդանոցը փակուեցաւ Գաւառ. Վարչութեան որոշմամբ. փոխարէն որոշած են Որբանոց մըն ալ Ս. Խաչ վանքին մէջ բանալ և հոն փոխադրել հիւանդանոցի պատրաստած և առողջացած օրբերը. իսկ հիւանդները չգիտենք:

—Քիչ մըն ալ դպրոցներէն. այս տարի ուսուցիչները և հոգաբարձուները խելացութիւն ունեցան տարեկան քննութիւնները յունիսին մէջ կատարելու, վասն զի յուլիս սաստիկ շոգ կ'ընէ: Երամեան վարժարանի քննութիւնները երէկ աւարտեցան. նախորդ ուրբաթ օր թուրքերէն լեզուի քննութիւնը հանդիսաւորապէս կատարուեցաւ ի ներկայութեան նահանգիս Վալիի. Կուսակալին, զինուորական փաշաներուն և քաղաքային ու զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, ինչպէս նաեւ Տ. Ներսէս Սրբազանի, Տ. Վահրիճ վարդապետի և հայ երեւելիներու: Ժամը 7ին սկսաւ քննութեան հանդէսը կայս. Հայիտիէ քայլերգով, որմէ ետքը վարժարանին թուրքերէնի և ֆրանսերէնի ուսուցիչ Պ. Ղեւոնդ Սրուանձտեան ի դիմաց տնօրէնին և ուսուցիչներուն, թուրքերէն ուղերձ մը կարդաց. յետոյ իւրաքանչիւր դասարանէն մէկ երկու տղայ ներկայացուցին թուրքերէնի քննութիւնը ինչպէս նաեւ թուրք լեզուով բնագիտութեան, աշխարհագրութեան և բնալուծութեան փորձեր ալ կատարեցին: Ի վերջոյ, օսմանեան պատմութեան վրայ համառօտ տեսութիւն մը կարդաց ընթարցաւարտ ուսանողներէն մին թուրքերէն լեզուով: Ժամը 9ին հանդէսը փակուեցաւ և բարձրաստիճան հանդիսականները ըստ արժանւոյն մեծարուելէ ետքը մեկնեցան, գոհունակութիւն և շնորհակալութիւն յայտնելով աշխատաւոր տնօրէնին: Իրօք շատ գոհարելի էր այս հանդէսը և ամէնուն վրայ լաւ տպաւորութիւն թողուց, մանաւանդ այդ պաշտօնական հիւրերուն: Երբ միւս վարժարաններու քննութիւնները վերջանան, բոլոր վարժարաններու տարեկան քննութեանց արդիւնքին վրայ պիտի գրեմ Արեւելքին:

Վան, 22 Յունիս Ե. Մ.

ԼՔՈՒԱԾ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՒՐՖԱ, 22 յունիս.

Զենք կարծեր որ շատ շատ գտնուին Պոլսեցի էրիկներ, որոնք պանդխտելու համար՝ կիներնին լքած ըլլան: Այս պարագային մէջ՝ դժբաղդ ինքն կիներու աղաղակը կամ տառապանքը՝ Պոլսեցիներու համար մեծ մասամբ հեռուէ հեռու միայն ծանօթ են:

Պոլսեցիներու մեծէն ծանօթ բանը՝ պէտք է ըսել՝ թէ կիներնին երեսի վրայ ձգած գաւառացի էրիկներու ստուար երամն է մայրաքաղաքիդ մէջ և անոնց — բացառութիւնները չմոռնալով — անձնապաշտ կեանքը այս ու այն պայմաններու տակ:

Ներեցէ՛ք ուրեմն ըսել՝ թէ լքուած կիներու հոգեկան ու նիւթական տառապանքին դիտակցութիւնը՝ աւելի գաւառացիներու տրուած դժբաղդ առաւելութիւն մըն է, քանի որ երեսի վրայ ձգուած խեղճ կիներ՝ գաղթականի կամ մուլացկանի ձեւին տակ՝ սովորաբար ներքին գաւառներու շրջանը կ'ընեն, կարծես հետապնդուելով «էալէ՛... էալէ՛» աղաղակէն, եթէ չեն կրցած զէթ իրենց գեղի խրճիթին տակ ապրիլ դառնութեան կեանքը:

Կը խոստովանինք որ աւելի դառնագոյնները կան, բայց մեր սոյն տողերուն չարժանիթը եղաւ Մշեցի ընտանիքի մը վիճակը, զոր հոս կը դիտենք և չենք կրնար զսպել մեր կարեկցութիւնը:

Ինը տարիէ ի վեր իր տեղէն (Գ. գիւղ) մեկնած է էրիկը, նորատի կնոջ վրան թողլով երկու զաւակները, ու անոր կըռնակը բառնալով իր մայրը՝ անգէտ, կոյր ու կուզ կեսուր մը: Խեղճ հարսնուկը որուն չեն պակսիր լաւ տիկնոջ մը ո՛չ գեղը, ո՛չ շնորհքը, աղքատ ինկած դրկիցներու հետ տարիներէ ի վեր իրենցներովը հոս ինկած՝ դռնէ դուռ անդադրում ծառայութիւններու կը վազէ զաւակներէն գատ՝ ընկաւորած կեսուրն ալ տալրեցնելու համար:

Շարունակ մուխի ու ծուխի մէջ մնալէն՝ աչքը ցնաուած է արդէն խեղճ Մշուհանոյն, որ քանի մը օր առաջ լալագին փախած էր քաղաքէս, չդիմանալով կեսրոջը փչած կծու մէկ «ծուխին» և զաւակներուն լայ ու կոծովը հազիւ վերադարձած:

Անգէտ կեսուրը՝ չի չատանար տղուն անխեղճ լքումով, չի չատանար որ հարսը շարքաշ բանւորութեամբը թոռներուն հետ զինքն ալ կը պահէ. միշտ կագ ու կուռ հարսին հետ. «Դղաս ո՞ւր է. դղաս չեկաւ. դղաս գտնել դուր. էս քըղքի ըմէն էրիկ մըրդեր քուէրի՞դ էն, օր չես հոգ ըներ դղաս գտնելու.»

Ահա այս վերջին անտանելի խօսքէն էր՝ որ խեղճ հարսը յուսահատ՝ քաղքէն ու... կեսուրէն կը փախչէր: Երի՞կը փնտռելու. բայց ո՞ւր է այն...:

Անտանելի է այսպիսիներու վիճակը. սիրտ չի տոկար դիտելով այս կարգի դժբաղդ կիներու կեանքը՝ որ կենդանւոյն «դերեզմանական» է պարզապէս:

Որո՞ւ կը պատկանի սակայն այս աղետալի կացութեան դարմանը գտնել. և ե՞րբ է արդեօք այն ըղձալի ժամանակը ուր էրիկը՝ պակի ծանր անուրին տակ կաչկանդուած, խեղճ կինը ետին թողլով՝ ինքզինքէն զատ ոչինչ առանց հետեւանքի ուզած տեղը ուզած կերպովը պտրիլ: Մշեցի դժբաղդ հարսին վիճակակից կիներու նը-կարագրութիւնը չի՞ կրնար արդեօք գրգիռ ըլլալ այժմէութիւն տալու այս խնդրին որ միշտ նոր է այնչափ, որչափ հին:

Գ. Կ. Ռ.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ

Ատանայի գաւառը չրջակայ բոլոր գաւառներու վրայ մեծ գերակրութիւն ունի իր հողագործական ահագին գործառնութիւններովը: Դէպի մայիսի վերջերը, քաղքին մէջ և պարտեզներու վրայ տիրող ժխորը, իրարանցումը կրնան ամփոփ գաղափար մը տալ դիտողին. հազարաւոր մշակներ գունդագունդ կը դիմեն հոս չըրջակայ գաւառներէն՝ ինչպէս Խարբերդ, Գերմանիկ, Մալաթիա, Ծարուզ, Զէյթուն, Ուրֆա, Կեսարիա, եւլն. սոյն քաղաքներէն շատ մը եկեղեցներ այս եղանակին կու գան կը խուզեն հոս երկրագործական կեդրոնը, քանի մը ղրշ. գրպանելու և իրենց ծննդավայրը սիլա մը ընելու մարմաջով: Ցիշեալ տեղերէն Խարբերդի ժողովուրդն է գլխաւորաբար տեղւոյս հողագործներուն թեւ ու թիկունքը, Խարբերդցիք իրենց չարքաշութեամբը և երկրագործական գործերուհամար գրեթէ իրենց ունեցած բնատուր ձիրքերովը մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանեն երկրագործին. Խարբերդցի մը համայնադէտ է ագարակի մէջ. արօր, ցաքան, կալ, կասում, ծանօթ են իրեն խիստ մտէն. գիտէ թխել, եփել, բաժնել. ինքն է մառանապետ և սենեկապան. վերջապէս ագարակապետի առչեւ ամէն բանի համար պատասխանատուն ինքն է. ագարակէն դուրս տիպար հաւատարմութիւն ցոյց կու տայ, սայլակներով կը կատարէ ամէն տեսակ բերքի փոխադրութեան ծանրատաղտուկ պաշտօնը, յաճախ անքուն ու նօթի ճամբորդելով հեռաւոր գիւղակներէ դէպի քաղաք: Սակայն քանի մը տարիներէ ի վեր յիշեալ մշակներու շահու աղբիւրը մասամբ դադրած է հոս եւրոպական բազմատեսակ նորամուտ մեքենաներու պատճառաւ. մշակներուն օրերով կատարելիք աշխատութիւնները ժամուան մը մէջ կը կատարեն այսօր հնձող և հերկող մեքենաները. հարիւրաւոր մշակներու մանգաղներու և գերանդիներու ադուկը այլեւս մեքենաներու հազիւ հազ լսելի ճռինչներուն վերածուած է. ամբողջ մեքենական լայնաձիր ծով մը կը պարզուի աչքերու: Աչքն ճախէն դարձդարձիկ հընձան-մեքենաներու երթեւեկը հնձուած կոյտերը կալի վերածող եռուզեռը, հապաքաղ աղքատիկ բոպիկ մանկիկներու հեռուանց նախիրներուն հետեւիլը, դաշտին մէջ դիտելու և զմայլելու տեսարան մը կը ներկայացնեն այս եղանակին: Որքան երկրագործները փառք տան սակայն և ուրախանան իրենց գործին թեթեւացման ծառայող այդքան բազմատեսակ հողագործական մեքենաներու համար, ընդհակառակը այնքան և աւելի ատոնց դէմը անիծողներ են դաշտային աշխատութիւնը կատարող անթիւ մշակները, վասն զի դրամական անկման մատնուած են այդ մեքենաներու հնարուած օրէն ի վեր. և մէջտեղներ խորհած էին հողագործներուն արդիւնքը համար ատոնց գործածութիւնը. օրինակի համար, ցանուած արտերու մէջ փայտացիցեր տնկած են մեքենական աշխատութեանց արդելք յարուցանելու չար ոգւով, և անթիւ մեքենաներու ոչնչանալուն պատճառ ըլլալով: Սակայն այսօր, շնորհիւ հեռատես հողագործներու, ամէն բան կարգի մտած և կանոնաւոր աշխատութիւնը վերսկսած է: Հնձող և ցորենհան մեքենաներու ներկայութիւնը այսօր աւելի քան երբեք նպաստած է հողագործին: Իր բերքը հրապարակի վրայ էն առաջ կ'երեւայ միշտ, որով թէ՛ հաստատուն գնով կը վաճառուի և թէ՛ բերքի առաջնութեան կրկնակ առաւելութիւնները կը վայելէ: Իզմիրի հրապարակը ամէն շաբաթ ասկէ կը տանայ մօտ 10—15000 պարկ ցորեն, գարի. ժամանումը ծանուցանող հեռագիրները անկում մըն ալ կը գուժեն միշտ վաճառականի տուներու, վասն զի հրապարակի խճողումը անկման կը մատնի շուտով: Սակայն թեթեւ ու անզգալի տարբերութեամբ մը միայն կը տեսնուի մեր հրապարակին վրայ, այդ ալ կարճ ժամանակամիջոց մը և ահա վերստին ուղեւորութիւնը կը նորոգուի և մրցումը կը սկսի. մինչև յետին գիւղակները մինորդներու հետքեր կ'երեւան որոնք մեծաքանակ կը բերուին գետի ճամբով ի Մէրսին, առանց գետակի բազմադիմի վանգները մտաբերելու, որուն խորը դեռ անցեալ եօթնեկին մէջ քանի մը հարիւր պարկ ցորեններ ջրամոյն եղան գացին:

Հինգշաբի տարւոյս ցորենի բերքը նըմանը չտեսնուած կերպով առատ է. հրապարակի վրայ տիրող գինէն հողագործները այնքան գոհ են որ դժուարահաճութեան հովեր առնել կ'ուզեն երբեմն վաճառականները նեղը ձգելու համար, մոռնալով թերեւս նախկին օրերը ուր տնտեսական արդի գնոյն քառորդովը կը գոհանային (հաստատուն գինն է հիմակ 27—28 դրուշ): Այսքան ուրախալի պարագաներու մէջ կան սակայն թերի կէտեր ու պէտքեր. ինչո՞ւ արդեօք ձեռնպակ կը մնան մեր մէջ խել մը դրամատէրեր և չեն ուզեր ձեռներէցութեան ոգի մը ցոյց տալ հաստատելով մէկ քանի ջաղացքներ Մէյհանի պէս որ դարերու հոսանքին հետ կը սահի կ'երթայ առանց ամենաչնչին օգուտ մը ունենալու մեզի. Տարսոնի ջաղացքները ինչո՞ւ մեծապէս կը յաջողին իրենց հաստատման օրէն ի վեր. առանձին օգտուելու ոգին իր բացակայութեամբը կը փայլի ի մեզ: Կատարեալ հետեւող մըն ենք ուր ալ գտնուինք. չենք ուզեր որ ուրիշներ մեզի հետեւին. կեանքի պայքարին մէջ հետապնդման գովելի եռանդը կը պակսի մեզի. պայմանները այլ ևս տարբեր առումներով ըմբռնելու ենք յաջողելու համար, քանի որ մեզմէ ուժով և կարող ձեռքերով բռնուած է առևտրական ու երկրագործական հրապարակը:

Ասանա ԴԻՏԱԿ

ՄԵՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԵՒ

ԳԱՒԱՌԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Յառաջիկայ օգոստոս 1ին Արեւելքի բաժանորդագրական տարեշրջանը բոլորուելուն առթիւ, հարկ կը համարինք խնդրել մեր այն գործակալներէն որոնք առկախ հաշիւ ունին թերթիս հետ, որ հաճին անյապաղ կարգադրել զայն, գանձելով ասարեկի մնացած բաժնեգիները և արդէն իսկ գանձուածներուն հետ մէկտեղ հասցն

Թատերական

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՈՒՄԸ ԵՎ ՆՐԱ ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՂԱԼԸ

Ինչպես գրեցինք, Հայկական թատերական խմբակումը ունեցավ իր առաջին խաղալը։

—Ինչպես ասացի, Ֆրանսիայի ամենամեծ դեղագործն է։

ՍԻՐՈՅ ԴԵ ՊԵՖՈՐ ՊՈՍԵ
ՆԱՎԱՐԱՆ ԱՌ ԳԱՆ.
SIROP de RAIFORT IODÉ

Բիտկանդամ Ալեկան Լամարտինի Ֆրանսիայի Գիտությունների Ակադեմիայի անդամ։ Ինչպես նաև Ֆրանսիայի Գիտությունների Ակադեմիայի և Լոնդոնի Գիտությունների Թագավորական Ընկերության անդամ։ Ամենաբարձր գնահատանքներ։ Ամենաբարձր գնահատանքներ։ Ամենաբարձր գնահատանքներ